

HOCAM İHSAN SÜREYYA SIRMA

Adnan Demircan*

Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma Hocamın ismini Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde eğitime başladığım 1982 yılında duydum. Öğrenciler arasında efsane bir hoca olarak anlatılıyordu. İdeolojik olarak onunla aynı yerde duranlar da uzak olanlar da Hoca'nın ilkeli duruşuna, ilmi yetkinliğine, çalışkanlığına ve gayretine saygı duyuyorlardı. 1983 yılında dersimize giren Hocanın bizim üzerimizde bıraktığı etki de farklı değildi. Hoca, derse gelir gelmez saatini amfideki kürsünün üzerine bırakır, hiç oturmadan zaman zaman slaytlar eşliğinde dersini anlatır. Son beş dakikada ise soru cevap kısmında gelen soruları cevaplandırır ve tam zamanında dersi bitirirdi. Hocanın mütevazı duruşu, ders dışında öğrenciye ilgisi de etkileyiciydi. Bir gün evimize çay içmeye davet ettiğimizde hemen kabul etmiş, bize bir hafta yetecek kadar büyük bir poşet meyveyle gelmiş, verimli sohbetiyle bizi etkilemişti.

Hocamla lisans dersleri dışında akademik çalışmalarında birlikte çalışma imkânım olmadı. Ancak Hocamın çalışmalarını takip etmeye çalıştım. Kendisiyle irtibatım kesilmedi. Kitaplarım onun bütün çalışmalarını yayınlayan Beyan Yayınlarından çıktı.

2017 yılında Malatya Kitap Fuarı'nda Fakülteden ağabeyimiz Dr. Necdet Subaşı, Hoca ile nehir söyleşi yapmam gerektiğini söyledi. Hocanın anlatacak çok şeyi vardı. Ancak bu tarz bir çalışmayı yapması gereken kişinin ben olduğumdan emin değildim. Zira nehir söyleşi ayrı bir çalışma, bilgi ve deneyim gerektiriyordu. Nihayet söyleşiye karar verdikten sonra konuyu Hoca'ya açtım. Kabul etmesi halinde yapacağımız çalışmadan bahsettim. Müteredit olarak, "olabilir" dedi. Bu cevap benim için yeterliydi. Takip eden birkaç ayda hem Batıda hem de ülkemizde yayınlanmış altı-yedi nehir söyleşi kitabı okudum. Hoca'nın hayatıyla ilgili bir ön hazırlıktan sonra söyleşiye başladık. Çok verimli bir söyleşi oldu. Kitap 2018 yılının başında yayınlandı ve çok müspet tepkiler aldı (*Pervari'den Paris'e: İhsan Süreyya Sırma Kitabı*, Beyan Yayınları, İstanbul 2018). Aşağıdaki değerlendirmeler, Hocamla ilgili gözlemlerime ve nehir söyleşideki anlattıklarına dayanmaktadır. Elbette Hoca'nın çalışmaları ve yaşadıkları çok daha derinlikli tahlil ve çalışmaları hak ediyor. Gelecekte bu tür çalışmalar yapılacağından kuşku duymuyorum.

İhsan Süreyya Sırma Hoca'nın hayat hikâyesi her insanın hayatında olduğu gibi başarı, başarısızlık, sevinç, üzüntü ve pişmanlık duygularının olduğu bir hayat hikâyesi. O da herkes gibi hayatındaki gelişmelere göre değişken tepkiler vermiş. Ancak hayatı bir bütün olarak dikkate alındığında Hoca'nın azimle mücadele insanı olduğunu söylemek yanlış değildir.

Article Types / Makale Türü: Memories / Hatırat

Received / Geliş Tarihi: 13.12.2019, Accepted / Kabul Tarihi: 03.04.2020

DOI: <https://doi.org/10.26791/sarkiat.658843>

*İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı
adnan.demircan@istanbul.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9290-0780>

Okuma Aşkı

Hoca'nın dikkat çeken özelliklerinden biri okuma aşkıdır. Çocukluğu döneminde yaşadığı coğrafyada okuma hususunda ısrarcı olan çocukların sayısı çok az olsa gerektir. Hoca, babasının kendisini ortaokula göndermek istememesi üzerine ısrarlarına devam eder. Nihayet babası Gazali Bey, görüşünü almak için saygı duyduğu Şeyh Esad'ı ziyarete gider. Yanında küçük İhsan Süreyya vardır. Babası, Şeyh Esad'a durumu anlatır ve küçük İhsan'ın ortaokulu okumak istediğini söyler. Şeyh Esad, hocanın hayatında önemli yere sahip olan okuması yönündeki kanaatini "Bu okullara gidenler dinsiz oluyor, ama bu gitsin." sözleriyle (*İhsan Süreyya Sırma Kitabı: Pervari'den Paris'e*, s. 50-51) açıkladığında dünyalar Hoca'nın olur. Köye adeta kanatlanmış da uçarak gidiyormuş duygusuyla döner. Oysa bu dönemde okumaya talip olmak sıkıntılara talip olmak anlamına gelmektedir. Doğum yeri olan Pervari'de ortaokul yoktur. Bunun için Siirt'e gitmek zorundadır. Hocanın babası Gazali Bey memurdur. Aile, o zamanki memur maaşıyla kıt kanaat geçinmektedir. En pratik çözüm, küçük İhsan'ı bir akrabasına emanet etmektir.

Hoca eğitim yıllarının başında Siirt'te bir süre bir akrabalarının evinde kalır. Daha sonra açılan bir yurda yerleşir ve ortaokul ile liseyi Siirt'te okur. Hocanın ortaokul okumaya gittiği dönemde Pervari ile Siirt arasında arabayla ulaşım imkânı yoktur. Pervari'den Siirt'e ya da Siirt'ten Pervari'ye gitmek isteyen kişi postacı ile birlikte yolculuk yapmalıdır. Yol güvenliği için bu önemlidir. Yalnız gidenler, risk üstlenirler. Yol iki gün sürer. Gece hana benzer bir yerde mola verilir. Bir çocuğun talip olamayacağı, bir anne ve babanın çocuklarına kıyamayacakları kadar meşakkatli bir yolculuktur bu...

İhsan Süreyya Hoca liseyi bitirdikten sonra hemen hayata atılma imkânına sahiptir. O dönemde liseyi bitirmek birçok yere gelmek için önemlidir. Babası memurdur ve kendisi de pekâlâ memur olabilir, kısa sürede ailesinin bulacağı bir kızla evlenip hayata karışabilir. Nitekim liseden sonra hemen memur olmuştur. Bu arada Ankara İlahiyat'ı kazanınca yine babasının muhalefetiyle karşılaşmıştır. Memur olup memleketinde huzur içinde hayatını sürdürmek varken okumak da neyin nesi? Üstelik kazandığı fakülte Ankara İlahiyat... Bu kadar meşakkate ve sıkıntıya değer mi? Ancak Hoca okumak için ısrarcıdır.

Kazandığı Ankara İlahiyat, parlak bir mesleğe sahip olma hedefine hitap etmemektedir. Dinin ve dindarlığın sıkıştırıldığı, fazla yaşama alanı olmadığı dönemde İlahiyat okumak ya özel bir bilinç ya da İlahiyat hakkında bilgisizlik gerektiriyor olmalı yahut başka seçenek bulamama...

O zaman İlahiyat Fakültesi'nin ne olduğu pek bilinmediği için sonu meçhul bir eğitim için memuriyetten ayrılması makul görünmüyordu. Diğer taraftan babasının maddi imkânları onu rahatlıkla okuyabilecek düzeyde değildir. Okumasının aileye önemli bir külfet getireceği açıktır. Okumak için ısrarcı olan Hoca'nın imdadına bu sefer de Beşiri ilçesinin kaymakamı yetişir. Kaymakam Bey, İhsan Süreyya Hoca'yı okutması için babasını ikna eder. Böylece Hoca Ankara İlahiyat'ın yolunu tutar.

Ankara, Hoca için yepyeni bir dünyadır. Tanımadığı ve içine girmekten korkulacak büyüklükte bir dünya... O güne kadar yaşadığı yerlerden çok farklı bir yer... Bilinmeyen bir denize açılmak gibi... Ancak Hoca Ankara'dan yararlanma iradesi ortaya koymuştur. Dil öğrenmenin önemini farkındadır. Bir taraftan kültürel etkinlikleri kaçırmaz, konferansları takip eder, diğer taraftan da aldığı kredinin önemli bir kısmını İngilizce öğrenmek için Amerikan Kültür Derneği'nin kursuna verir. Bu

arada fakülteden arkadaşı Mikail Bayram'la aynı yurttta kalmaktadır ve onun Farsça bilgisinden yararlanmaya bakar.

Öğrenme Arzusu

Hoca'nın dil öğrenmeye yatkınlığı var. Aslında İlahiyatı da dil öğrenmek için tercih etmiştir. Burada ne eğitimi verildiğini bilmemektedir. Ankara'da sınav sırasında eline geçen bir broşür üzerine bilgi almak için fakülteye gider. Orada karşılaştığı memure Nezihe Hanım, Hoca'nın "Burada ne öğretiliyor?" sorusuna "Arapça, İngilizce, Farsça, Osmanlıca" diyerek fakültede okutulan dille ilgili derslerden bahseder. Hoca da bunu duyunca fakülteyi tercih eder (*Pervari'den Paris'e*, s. 75).

Hoca'nın dillere ilgisi ve yatkınlığı yaşadığı coğrafya ile ilgili olduğu gibi yetenekleriyle de ilgilidir. Doğuda birçok çocuğun anadilinin yanında bir iki dili küçükklüğünden itibaren konuştuğu bilinir.

Hoca Ankara İlahiyat'ta beklediği gibi bir dil eğitimiyle karşılaşmaz. Ancak buradaki imkânları iyi kullanır. Bir taraftan İngilizce öğrenmek için Amerikan Kültür Merkezi'ndeki kursa devam ederken diğer taraftan da yakın arkadaşı Mikail Bayram'dan Farsçasını geliştirmektedir. Hoca, yurtdışı doktora sınavını kazandığında İngiltere'ye gitmeyi beklerken Fransa'ya gönderilmiştir. O güne kadar Fransızcayla ilgilenmemiştir, ancak vazgeçirmeyi amaçlayan bu müdahale Hoca'yı yıldırmaz. Fransızca'yı Fransa'da gittiği kursta öğrenir. Hoca'nın Türkçeden başka, ana dili Kürtçenin yanı sıra Arapça, Farsça, İngilizce ve Fransızca bildiğini, Avusturya'da kaldığı yıllarda merakını anlatacak kadar Almanca öğrendiğini söylersek dil öğrenme sevgisi daha iyi anlaşılır.

İhsan Süreyya Hoca'nın öğrenme arzusu bazı hocalarla tanışıklığı onlardan yararlanma iradesiyle yenedünyalara açılmasını sağlamıştır. Hoca'nın hayatında çok önemli bir yere sahip olan bu şahsiyetlerden biri Muhammed Hamidullah'tır. Merhum Hamidullah, Hoca'nın kendisini tanımlamasında, kişiliğinin şekillenmesinde ve öğrenme arzusunun yönlendirilmesinde önemli bir yere sahiptir.

Sosyal İlişkileri ve Vefası

İhsan Süreyya Hoca'nın dikkat çeken önemli bir özelliği de insanlarla kurduğu diyalog ve dostluklardır. Bu ilişkileri sonraki yıllarda devam ettirmesi yeni dostluklar kazanmasına sebep olmuştur. Kuşkusuz bu cevherini ortaya çıkaran etkenlerden biri gurbette okuması ve girdiği yeni ortamlardaki duruma intibak etme kabiliyetidir. Siirt'e gittiğinde şehir ahalisinin çoğunluğu Arapça konuşmaktadır. Hoca taşradan gelmiştir ve Arapça bilmemektedir. Ana dili Kürtçe olduğu için Türkçe konuşmada da zorlanmaktadır. Başlarda şehirli çocuklar tarafından küçümsenir ve dışlanır. Ancak yaşadığı sıkıntılara rağmen Siirt'teki ilk yıllarında hem Arapçayı öğrenir hem de bir öğretmenin teşvikiyle Türkçesini ilerletir ve iyi bir çevreye sahip olur. Hayatında dünyanın muhtelif yerlerinden pek çok insan biriktirir. Bunlarla diyaloglarını sonraki zamanlarda da geliştirir. Fransa'da tanıştığı Fransız arkadaşları araçlarıyla Pervari'ye gelerek düğününe katılırlar. Fransız misafirlerin gelişi Pervari'de gündem olur. Onları doğulu misafirperverliğiyle ağırlar.

Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde çalıştığı yıllarda kurduğu dostluklar sadece üniversite çevresinde kalmamış, esnaftan ve muhtelif kesimlerden birçok dosta sahip olmuştur. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden zorla istifa ettirildikten sonra Viyana'da özellikle başörtüsü mağduru kızların eğitimlerini yurtdışında yapmalarına

imkân sağlayan bir vakfın çalışmalarına destek olmak üzere orada bulunduğu sırada da önemli dostluklar kurmuştur. Hoca'nın bu dönemlerden birçok dostuyla görüşmeleri ve muhabbeti devam etmektedir.

Hoca'nın dikkat çeken bir özelliği de dost, aile ve hocaları ile kurduğu ilişki ve onlara karşı vefasıdır. Sevdiği ve hayatında önemli bir yeri olan kişilerden, özellikle kendilerinden istifade ettiği hocalarından hayırla bahseder.

Yetişmesinde önemli bir yere sahip olduğuna inandığı Hocaları gittiği konferanslarda anlatır. Kuşkusuz bunlar arasında eğitim hayatı dışında doktora için gittiği Fransa'da tanıştığı Muhammed Hamidullah önemli bir yere sahiptir. Paris'ten döndükten sonra Hoca'yla ilişkisi devam etmiş, fırsat bulduğunda onu ziyaret etmiştir. Hoca'nın Erzurum İslami İlimler Fakültesi'nde verdiği derslerinde çevirilerini yapan öğrencilerinden biri İhsan Süreyya Hoca'dır. Muhammed Hamidullah Hoca'nın kitaplarının ülkemizde düzenli bir şekilde yayınlanmasında İhsan Süreyya Hoca'nın aracılığı olmuştur. Diğer taraftan Hamidullah Hoca hakkında İstanbul'da bir sempozyum düzenlemiştir.

Ülkemizdeki ilahiyat eğitiminin temelinin atılmasında önemli hizmetleri olan üniversiteden Hocası Muhammet Tayyip Okiç de rahmetle ve hayırla andığı bir isimdir. Dünya görüşlerindeki farklılıklara rağmen Hüseyin Gazi Yurdaydın Hoca'nın hakkaniyete önem veren kişilikli tavrından dolayı Hoca'nın sohbetlerinde bahsettiği hocaları arasında olduğunu ifade edelim.

Dostlarıyla ilişkilerine önem verir. Sevdiği insanı sever sevmediğine karşıda riyakârlık yapmaz; yüzüne bunu ifade etmekten de çekilmez.

Çeşitli kademelerde görev yapan birçok insanı yakından tanıyan İhsan Süreyya Sırma Hoca tanıdıklarının pozisyondan yararlanarak herhangi bir çıkar elde etmeye kalkışmaz. Hakkından fazlasını almak için herhangi bir teşebbüste bulunmadığı gibi haklı talebi olsa dahi birilerinden iltimas beklemeyi istemez.

Mücadele Azmi

Her insanın hayatında olduğu gibi İhsan Süreyya Sırma Hoca'nın hayatında önemli kırılma noktaları ve sıkıntılar olmuştur. Özellikle bazı insanların zihin dünyasının derinliklerinde yer alan doğru insanlara karşı ayrımcı tutumdan çok mustarip olmuştur. Ancak karşılaştığı haksızlıklara karşı yılmamış, mücadeleye devam etmiştir.

Doktorayı bitirip Paris'ten döndükten sonra Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ndeki asistanlık sınavını kazanmış, atamayı beklemesi için memleketine gitmesi söylenmiş. Aylarca atanma haberini beklerken Erzurum İmam Hatip Lisesi'ne öğretmen olarak atanmıştır. Üstelik Yüksek İslam Enstitüsü'nde derslere girmesi kaydıyla... Milli Eğitim, yurtdışında doktorayı bitirmiş olan Hoca'yı kendilerine bağlı bir kurum olan Yüksek İslam Enstitüsü'ne öğretim üyesi olarak değil, İmam Hatip Lisesi'ne öğretmen olarak tayin ediyor. Oysa bu dönemde Yüksek İslam Enstitülerine lisans mezunları asistan olarak alınıyor, hazırladıkları öğretim üyeliği teziyle de öğretim üyesi sıfatıyla orada ders veriyorlardı. Bu haksızlıklar Hoca'yı yıldırmamış, bir süre sonra birkaç kez engellenen Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde göreve başlıyor.

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde çalışırken FETÖ'cüler tarafından işten atılmasının sebebi hak etmeyen kişilerin üniversiteye alınmasını engellediği içindi. Ancak karşılaştığı sıkıntılar mücadelesini ve çizgisini değiştirmemiştir.

Çalışma Disiplini

İhsan Hoca'nın dikkat çeken bir özelliği, çalışkanlığı ve çalışma disiplini. Hoca'nın bu ciddiyetini Muhammed Hamidullah'ın yanı sıra birlikte çalıştığı diğer hocalardan aldığı anlaşılmaktadır.

Hoca'nın çalışma disiplini tarih alanındaki kitap, makale ve tebliğlerinden anlaşıldığı gibi seyahat ve gezilerinin hasılası olarak yazdığı kitaplardan da anlaşılmaktadır. Bir toplantı vesilesiyle bir yere gitmişse orada kaldığı sürede gözlem ve deneyimlerini hemen kaleme alır.

Hocalık yaparken dersini en güzel şekilde sunma gayreti içinde olan İhsan Süreyya Hoca kendisinin fotoğraflarından oluşan iyi bir slayt arşivine sahiptir. Gezilerinin bir hasılası da bu fotoğraflar ve slayt olarak kullanılmış olan filmleridir. Bunlar Hoca'nın planlı çalışmasının ürünleri olarak ortaya çıkmıştır.

Seyyah

İhsan Süreyya Hoca'ya diğer hocaların birçoğuna nasip olmayacak kadar seyahat imkânı doğmuştur. Doktorayı Fransa'da yapması, burada dostluk kurduğu bazı kişilerin arabalarını kullanarak gezmesi, bir tura katılarak diğer Avrupa ülkelerini görme imkânı bulması, doktora yapan birkaç arkadaşıyla satın aldıkları eski arabayla Türkiye'ye gelmeleri ve geçtikleri ülkeleri gezmeleri, Arapça öğrenimi için Tunus'ta bulunduğu sürede hem Tunus'u hem de Cezayir'i gezmesi onun seyahate gençlik yıllarında önem verdiğini göstermektedir. Tunus'ta kaldığı dönemle ilgili hatıraları ilk yayınladığı kitaplardandır (*Tunus Hatıraları*, Seha Neşriyat, İstanbul 1985).

Hoca, Türkiye'ye döndükten sonra konferans, sempozyum ve seminer çalışmaları sebebiyle birçok ülkeye gitmiştir. Seyahatlerinin bir kısmını *Seyahatname-i Süreyya* adıyla kitaplaştırmıştır (Beyan Yayınları, İstanbul 2010).

İstikrar

Hoca'nın velut bir yazar olmasında özellikle azmi ve istikrarlı çalışması etkili olmuştur. Onun yaşında olan birçok akademisyen akademik unvanlarını aldıktan sonra yazmayı ve hatta bazıları okumayı bırakırken İhsan Hoca hala çalışmaya devam etmektedir. Son yıllarda Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ndeki idareciliğin yanında kitap telifine devam etmiş ve yakın zamanda *Müslümanlarda Yanlış Din Anlayışları* adıyla bir kitabı yayınlanmıştır (Beyan Yayınları, İstanbul 2018).

Daha önce yayınladığı kitaplarını genişletmek ve yazmadığı dönemleri yazmak suretiyle birkaç yıl üzerinde çalışarak telif ettiği beş ciltlik *Müslümanların Tarihi* (2. Basım, Beyan Yayınları, İstanbul 2016) kitabı tarih çalışmalarının hülasası olarak değerlendirilebilir. Kanaatimizce Hoca'yı tanımak için önce kendisiyle yaptığımız nehir söyleşiyi (*Pervari'den Paris'e*, Beyan Yayınları, İstanbul 2018), ardından da *Müslümanların Tarihi* kitabı okunduğunda İhsan Süreyya Sırma'nın yazdıkları ve söyledikleri daha iyi oturacaktır.

Zamanlama Hassasiyeti

İhsan Süreyya Hoca gerek konuşmalarında gerekse yazılarında Batı'yı kıyasıya eleştirir. Ancak hakperestliği elden bırakmamaya da dikkat eder. Nitekim olması gerektiği gibi doğru gördüğü yerde Batı'yı övmekten de geri durmaz. Batı'yı hem çalışma disiplinleri hem de zamanlama konusundaki hassasiyetleri sebebiyle över.

Hoca'nın zamanlama konusundaki hassasiyetinin şekillenmesinde Hamidullah Hoca'nın etkisi olmalıdır. Verdiği randevularda çok hassas olduğu gibi muhataplarının da hassas

olmalarını ister. Buna uymayanlara karşı tepkilerini göstermekten geri durmaz. Nehir söyleşide buna ilişkin bazı örnekler anlatır.

SONUÇ

Buraya kadar Hocam İhsan Süreyya Sırma hakkındaki gözlemlerimin bazılarını paylaştım. Elbette Hoca, farklı yönleriyle ve çalışmalarıyla birçok açıdan değerlendirilmeyi hak etmektedir.

İnsanı meydana getiren birçok etken var kuşkusuz... Aile, çevre, coğrafya ve eğitim bunlardandır. Ancak bunların dışında kalıtsal özelliklerimiz ve kişisel karakteristik yönlerimiz de etkili olmaktadır. Diğer insanları olduğu gibi İhsan Süreyya Sırma'nın zihin dünyası üzerinde bunların hepsinin ve daha fazlasının etkisi vardır. Ancak hayatının ve düşüncesinin merkezine Kur'an'ı oturtur. Kur'an'la ve Peygamber sevgisiyle anılmayı ister.

Pervari'de başlayan hayatı dünyanın farklı birçok yerine uğradıktan sonra İstanbul'da devam etmektedir. Hayatı, başarılı bir hayat hikâyesi olarak ders alınacak birçok yönü olan bir hayattır. Hoca'nın öyküsünde elbette iniş çıkışlar, sevinçler ve hüznler de vardır. Hangi insanın hikâyesinde yok ki... Ancak ne olursa olsun onun hikâyesinde iyi bir karakter, iyi bir insan var. Hayatında alınacak dersler, üzerinde düşünülecek ibretler vardır.

Onun hayatı Türkiye'nin hikâyesidir aynı zamanda... Yetmiş beş yıllık bir ömür Cumhuriyet tarihinin önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Bu açıdan Hoca'nın değerlendirmelerine ve görüşlerine dikkat kesilmelidir.

Hoca'nın hareketli bir yapısı var. Dağlara tırmanır, yürüyüş yapar. Bunları yaparken gençlere taş çıkartır. Tarihçiliği, çalışmaları ve çalışmaların konularıyla hayat serüveni arasında mutlaka ilgi vardır. Abdülhamit'i sevmesi ve onu çalışması ideolojik bir duruşudur aynı zamanda... İhsan Süreyya Sırma'nın hayatı bizim tarihimize ve hayatımıza dokunur.

Hoca'nın karakterli duruşundan, güzel ahlakî hasletlerinden fazla bahsetmedim. Elbette mütevazı kişiliği, mertliği, cömertliği, samimiyeti, sadakati, azmi ve başka özellikleri üzerinde de durulabilirdi. Ancak daha hayat serüvenini anlamaya yarayacak bazı özelliklerini öne çıkararak bir tasvir yapmayı tercih ettim. Rabbim ömrünü ve ilmini bereketlendirsün.